

**Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик**

Дипломна робота

магістра

**з теми: “КОРЕКЦІЯ ПОРУШЕНЬ ПИСЬМА ТА ЧИТАННЯ У
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ”**

Виконала студентка 2 курсу
групи KorL1-M18z
спеціальності 016. Спеціальна освіта.
Логопедія. Спеціальна психологія
Матвєєва Яна Сергіївна

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Гаврилова Н.С.

Рецензент:
Співак В.І., кандидат психологічних наук,
доцент, декан факультету корекційної
та соціальної педагогіки і психології

м. Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Особливості засвоєння писемного мовлення дітьми при типовому розвитку.....	6
1.2. Особливості письма та читання у дітей з тяжкими порушеннями мовлення..	14
1.3. Особливості письма та читання у дітей та легким порушенням розумового розвитку.....	24
Висновки до першого розділу	36
РОЗДІЛ II. ПОРУШЕННЯ ПИСЬМА ТА ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ТА ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ТА ПРИЧИНИ, ЩО ЇХ ОБУМОВЛЮЮТЬ.....	38
2.1. Організація та методика констатуючого дослідження	38
2.2. Аналіз результатів дослідження	44
Висновки до другого розділу	50
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ ПИСЬМА ТА ЧИТАННЯ ПСИХІЧНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ФУНКЦІЙ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ З ТЯЖКИМ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ТА РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ	54
3.1. Характеристика корекційних вправ для усунення недоліків письма та читання у молодших школярів з порушеннями розвитку.....	54
3.2. Особливості проведення корекційних вправ на уроках письма у молодших класах у загальноосвітній школі.....	60
Висновки до третього розділу.....	70
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки в Україні велика увага приділяється організації роботи з різними групами дітей з порушеннями розвитку в умовах інклюзії. Не дивлячись на значну матеріальну скруту, держава надає можливість удосконалювати спеціальну методику, яка займається вивченням проблем, пов'язаних з навчанням і вихованням дітей.

У здійсненні перебудови системи освіти з метою практичної підготовки учнів до життя у суспільному середовищі велике значення має правильно організоване навчання їх письму.

Навчально-виховна і корекційно-розвиваюча роль письма у справі підготовки до життя особливо важлива для учнів з порушеннями розвитку. Для школярів з особливими потребами в освіті, первинним навиком необхідним для передачі знань та ефективного функціонування у соціумі є письмо. Тому перед школою стоїть важливе завдання – озброїти учнів навичками правильного, свідомого та швидкого письма. Саме це і становить для вчителів загальноосвітньої школи значну трудність, оскільки вони у більшості не володіють ефективними методиками корекції порушень письма та читання. Порушення психічного і фізичного розвитку дітей значно утруднюють їх навчання, взагалі, і навчання письму та читанню, зокрема.

У загальноосвітній школі при навчанні письму та читанню використовують звуковий аналітико-синтетичний метод, засновником якого є К. Ушинський. Він розробив досить продуктивну систему навчання грамоти, в основу якої покладене виділення звуків мовлення зі слова, складання зі звуків та складів слів опираючись при цьому на фонетичні особливості мови. Такі методисти, як М. Бучаков, В. Вахтеров, С. Редозубов, М. Рождественський, В. Фльоров та інші значно удосконалили, поглибили і розвинули основні положення використання звукового аналітико-синтетичного методу у загальноосвітній школі. Методисти-дефектологи (А. Аксьонов, В. Воронкова,

М. Гнезділов, Д. Орлова, Т. Ульянова та інші), приймаючи цей метод в цілому як основний, враховуючи психофізичні особливості розумово відсталих дітей обґрунтували його застосування. Порушення письма та читання у дітей з порушеннями розумового розвитку були предметом вивчення О. Гопіченко, Є. Соботович, Н. Чередніченко, згідно чого було визначено причиною труднощів засвоєння ними письма порушення аналітико-синтетичної діяльності і у зв'язку з цим необхідність застосування спеціальних превентивних та корекційних методів формування письма та читання у цих дітей.

Також цей метод був рекомендованим для формування навиків письма та читання у дітей з порушеннями мовлення. Такі науковці як Е. Данілавичуте, Г. Каше, А. Корнєв, І. Марченко, Н. Чередніченко та інші адаптували та удосконалили цей метод з метою формування навиків письма у цієї категорії дітей.

Для організації навчання письму та читанню у школі, для досягнення ефективних результатів цього процесу вчитель повинен добре знати не лише особливості психічної діяльності своїх учнів, а й особливості формування у них цих навичок і враховувати це при навчанні дітей з порушеннями розвитку. У зв'язку з цим ми спрямували наше дослідження на вивчення особливостей використання різних методів навчання письму та читанню у молодших класах школи та на особливості застосування логопедичної зарядки з метою корекції порушень письма у дітей з порушеннями розумового розвитку та тяжкими порушеннями мовлення в умовах інклюзії.

Мета дослідження: сформулювати та апробувати комплекси корекційних вправ спрямованих на корекцію порушень розвитку базових для засвоєння процесів письма та читання психічних процесів та функцій пізнавальної діяльності та апробувати їх в умовах загальноосвітньої школи у процесі навчання дітей з порушеннями розумового розвитку та з тяжкими порушеннями мовлення.

Об'єктом нашого дослідження виступив процес корекції навиків письма та читання у молодших школярів з порушеннями розвитку.

Предметом дослідження виступають особливості використання корекційних вправ процесі формування у дітей з тяжким порушенням мовлення та легким порушенням розумового розвитку.

Завдання дипломної роботи:

1. Здійснити аналіз наукової та методичної літератури з даної проблеми.
2. Сформувати методiku та вивчити особливості розвитку базових для засвоєння письма та читання психічних процесів і функцій пізнавальної діяльності у першокласників з порушеннями розумового розвитку та тяжкими порушеннями мовлення.
3. Охарактеризувати напрямки прийоми та умови використання корекційних вправ на уроках читання та письма у першому класі загальноосвітньої школи.

При організації роботи використовувались такі **методи**: аналіз загальної і спеціальної психолого-педагогічної літератури, констатувальний експеримент, якісний та кількісний аналіз результатів дослідження.

Теоретична значущість роботи полягає у тому, що було вивчено особливості розвитку базових для засвоєння читання і письма процесів і функцій пізнавальної діяльності у школярів з порушеннями розумового розвитку та з тяжкими порушеннями мовлення в умовах інклюзії, конкретизовано методiku формування навиків читання в молодших учнів закладу середньої освіти.

Практичне значення дипломної роботи. Визначення особливостей розвитку базових для засвоєння навиків читання процесів та функцій пізнавальної діяльності дозволить диференційовано підійти до школярів в умовах інклюзії з урахуванням їхнього психофізичного і особистісного розвитку, а включення в процес формування навиків читання логопедичної зарядки дозволять вчителям закладів середньої освіти удосконалювати процес формування навиків читання у дітей.

Дослідження проводилось на базі закладу середньої освіти №2 м. Дунаївці, Хмельницької області. У експерименті брало участь 34 учні 1-4-х класів у віці 6-7 років.

Структура дипломної роботи включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел у загальній кількості 54 та додатків.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз психологічної, методичної, логопедичної літератури підтвердив актуальність обраної теми. Науковці досліджували проблему створення умов для якісного оволодіння дітьми з тяжкими порушеннями мовлення читанням та письмом, але в умовах спеціального навчання. Проте проблема підвищення якості формування писемного мовлення у дітей в умовах інклюзії розглянута у науковій літературі ще недостатньо повно.

Проведене психолого-педагогічне дослідження дітей молодшого шкільного віку з порушеннями письма та читання підтвердило необхідність продовження пошуків ефективних шляхів для створення методики корекції в умовах інклюзивної форми навчання, яка б враховувала психологічний вік дітей, типи труднощів в процесі засвоєння писемного мовлення та причини, що їх обумовлюють.

Визначено, що етап включення дитини з порушеним розвитком в інклюзивну форму навчання вимагає поетапного дослідження метою якого є визначення наявних у неї навчальних труднощів, у нашому випадку з письма та читання; особливостей розвитку інтелекту, в цілому, та мовлення, зокрема; а також рівня розвитку психічних процесів та мовленнєвих операцій, що забезпечують засвоєння навчального знання.

На підставі аналізу результатів констатувального етапу дослідження було виявлено, що серед усіх досліджених нами першо та другокласників 60,9% мали порушення письма, а у 29 % спостерігалися порушення читання. Серед них у 17,4 % учнів ці порушення носили системний характер.

Визначено, що у 81,4% тих кого ми вивчали інтелект відповідав типовому розвитку, у 8,85% він був диспропорційно порушеним характерним для затримки психічного розвитку, а у 8,85% дітей його рівень відповідав легкому порушенню розумового розвитку.

У 17, 7% досліджуваних учнів виявлено складні системні порушення мовлення. При співвіднесенні особливостей мовлення з показниками інтелекту визначено, що таке системне його відставання притаманне дітям з легким

порушенням інтелекту та затримкою психічного розвитку. Також саме у цих учнів було виявлено найбільш складні системні труднощі при письмі та читанні.

Причини яких у цих дітей були, що включали порушення фонематичного сприймання, аналізу та синтезу, а також недостатній обсяг слухо-мовленнєвої пам'яті, графо-моторні труднощі та порушення проторового сприймання.

Нами було організоване спеціальне навчання дітей з порушеннями розумового розвитку та тяжкими порушеннями мовлення в умовах інклюзії спрямоване на інтенсифікацію процесу засвоєння письма та читання. В результаті аналізу якісних особливостей навчання дітей в умовах інклюзії нами було визначено певні її особливості:

1) Діти з тяжким порушенням мовлення несамотійні у навчанні і не сприймають та недостатньо розуміють те, що говорить вчитель. На уроці часто крутяться, бо їм скучно. Асистент вчителя закріплений за цими дітьми немає можливості ефективно подавати їм завдання, тоді, коли вони сидять в класі поряд з іншими дітьми, бо це створює зайвий шум.

2) У школярів з тяжкими порушеннями мовлення та легким порушенням інтелекту виникають диференційовані труднощі в процесі навчання. Зокрема, у першої категорії дітей з тяжкими порушеннями мовлення особливо значними були труднощі при формуванні вимови фонем та фонематичного сприймання, графо-моторні та просторові труднощі, тоді коли у дітей з легким порушенням інтелекту особливо складно було формувати навички фонематичного аналізу та синтезу.

Визначено, що максимально ефективним, для забезпечення ефективних умов інтенсифікації процесу засвоєння писемного мовлення є проведення індивідуального навчання спрямованого на розвиток базових складових письма та читання з випередженням на логопедичних заняттях та після уроків. На уроці, якщо певна навичка у дитини уже була сформована, вагомим було стимулювати пізнавальний інтерес дітей шляхом створення ситуацій успіху: давати можливість відповідати про те, що знає учень; виконувати

індивідуально підготовлені письмові тренувальні вправи тощо. Важливим також є, щоб на уроках час був заповнений виконанням учнями ефективних для пізнавального розвитку та засвоєння письма та читання вправами. Вони могли бути інші від тих, які виконують учні з типовим розвитком. Незважаючи на те, що ці діти уже шкільного віку використання навчальних завдань у роботі з ними недостатньо ефективно. Цікавішими для цих дітей залишаються ігрові методи та прості тренувальні вправи.

Наше дослідження не є вичерпним і може бути продовжене з метою формування індивідуальних програм для проведення корекційного навчання в умовах інклюзії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асатиани Н.М., Козаков В.Г., Фрейдин Ю.Л. Актуальные вопросы неврологии и психиатрии. Тбилиси: Апартару, 1986. 346 с.
2. Барищук Г.С. Мова наших дітей. Виправлення порушення звуковимови у дітей: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, переробл. I доп. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2007. 64 с.
3. Барищук Г.С. Як усунути вади письма. Дидактичний матеріал. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. 48 с.
4. Белова И. К., Былич Р. В., Волкова И. Н. и др. Учебно-методический комплект «Готовимся к школе». М.: ООО «Ника-пресс», 1998. 191 с.
5. Белова О.Б. Спеціальна методика розвитку мовлення. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2018. 212 с.
6. Белова О.Б. Пропедевтика мовленнєвих порушень. Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. 140 с.
7. Блінова Г. Й. Альбом для обстеження мовлення у дитини: Навчально-методичний посібник: В 2 ч. К.: Благовіст, 2001. 215 с.
8. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. 2-е видання. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 374 с.
9. Березіна О. М., Павловська Т. О. Мовні ігри та забави. Посібник. Тернопіль.: Мальва-ОСО, 2002. 104 с.
10. Варенцова Н.С., Колесникова Е.В. Развитие фонематического слуха у дошкольников. М.: Просвещение, 1997. 152 с.
11. Выготский Л.С. Проблемы дефектологии. М.: Просвещение, 1995. 527 с.
12. Величенкова О.А. Формирование навыка чтения у детей с предрасположенностью к дислексии в условиях современного начального образования / О. А. Величенкова // Педагогический журнал. 2016. № 1. С.87-101.

13. Гаврилова Н.С. Методика корекції порушень артикуляційної моторики кінестетичного типу. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. С. 43-55.

14. Гаврилова Н.С. Типи порушень артикуляційної моторики та особливості їх корекції. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. С. 54-64.

15. Дидактичний матеріал для логопедичних занять / Блінова Г.Й., Бернацька Л. Й. та ін. К.: Радянська школа, 1985. 280 с.

16. Ефименкова Л.Н. Формирование речи у дошкольников. М.: Просвещение, 1981. 112 с.

17. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичёва Т.Б. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников. М.: Просвещение, 1990. 239 с.

18. Журова Л.Е., Эльконин Д.Б. К вопросу о формировании фонематического восприятия у детей дошкольного возраста. М.: Просвещение, 1963. 103 с.

19. Ільяна В. М. Аналіз сформованості навички читання в учнів молодших класів спеціальної школи для дітей з ТПМ / В. М. Ільяна // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. Наук. праць. К.: Актуальна освіта, 2006. Вип. 3. С. 55-62.

20. Каше Г. А. Подготовка к школе детей с недостатками речи: Пособие для логопеда. М.: Просвещение, 1985, 207 с.

21. Каше Г.А., Филичёва Т.Б. Программа обучения детей с недоразвитием фонематического строя речи. М.: Просвещение, 1978. 203 с.

22. Ковшиков В. А. Психолінгвістика. Теория речевой деятельности / В. А. Ковшиков, В. П. Глухов. М.: АСТ: Астрель, 2007. 318 с.

23. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106 прийнята на 61 сесії ГА ООН. Дата ратифікації Україною : 16.12.2009 (Закон № 1767-VI від 16.12.2009).

24. Коноваленко В.В., Коноваленко С.В. Развитие связной речи: Фронтальные логопедические занятия в подготовительной группе для детей с

ОНР («Осень», «Зима», «Весна», «Человек: я, моя семья, мой дом, моя страна»).

М.: Гном и Д, 2000-2001. 254 с.

25. Коноваленко В.В., Коноваленко С.В. Фронтальные логопедические занятия в подготовительной группе для детей с ФФН. М.: Просвещение, 1998. 186 с.

26. Конопляста С.Ю., Сак Т.В. Логопсихологія: навчальний посібник. К.: Знання, 2010. 293 с.

27. Кравченко И. А. Игры и упражнения со звуками и буквами. Пособие для воспитателей и родителей. М.: «Гном-Пресс», Новая школа, 1999. 64 с.

28. Кравченк І.А., Колодяжна Т.О. Психолого-педагогічний супровід у молодших школярів із дислексією в умовах сучасної загальноосвітньої школи. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2019 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2019. С. 177-180.

29. Крутій К. Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2005. – 208 с.

30. Кошелєвський Р. Основи дитячої рефлексотерапії. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 248 с.

31. Логопедія: підручник / за ред. М.К. Шеремет. Вид. 4-е, пер. та доповн. К.: Слово, 2017. 856 с.

32. Логопедия / Под ред. Л. С. Волковой. М: Просвещение, 1989. 528 с.

33. Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови: Методичні рекомендації. Ч. П. Свистячі та шиплячі звуки / Укл. М. В. Артюх. К.: ІЗМН, 1996. 164 с.

34. Логопедическая работа в коррекционных классах: метод. Пособие для учителя-логопеда / Р. И. Лалаева. М.: ВЛАДОС, 2004. 223 с.

35. Логопедична допомога дітям з фонетико-фонематичними вадами мови: Методичні рекомендації / Укл. М. В. Артюх. К.: ІЗМН, 1996. Ч. I. 126 с.

36. Лопатинська Н.А. Неврологічні основи логопедії. Курс лекцій. К.: Видавничий дім “Слово”. 2017. 152 с.

37. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. М.: Медицина, 1973. 374 с.
38. Макарова С. Щоб ротик був слухняний. Логопедичний практикум. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 160 с.
39. Малярчук А. Я. Обстеження мовлення дітей: Дидактичний матеріал. К.: Літера ЛТД, 2003. 104 с.
40. Мартиненко О.А. Як допомогти вашій дитині навчитися письма. Харків: Вид-во «Ранок», 2009. 128 с.
41. Максименко В.С. Фронтальна робота з усунення загального недорозвинення мовлення у дошкільників / Максименко В.С., Козлова В.А. Кіровоград: Видавництво КОШПО ім. В. Сухомлинського, 2005. 91 с.
42. Мачова О.П. Розвиток читання // Логопед. 2010. № 1. С.24-26.
43. Маянова Р.С. Діти з порушеннями читання // Логопед. 2011. № 8. С. 35-38.
44. Нарушение произношения у детей /А.И. Богомолова. Пособие для логопедов. М.: Просвещение, 1979. 208 с.
45. Новоторцева Н.В. Развитие речи детей. Ярославль: ООО «Академия развития», 1996. 240 с.
46. Оріщук Т., Лебединець С. Буде правильна вимова – буде правильне й письмо // Дошкільне виховання. 2003. №5. С. 36-39.
47. Оріщук Т. Формуємо правильну звуковимову // Дошкільне виховання. 2002. №11. С. 28-32.
48. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник / С.П. Миронова, О.В. Гаврилов, М. П. Матвеева; за заг. ред. С.П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2017. 264 с.
49. Основы логопедии / Т.Б. Филичева, Н.А. Чевелева, Г.И.Чиркина. М.: Просвещение, 1989. 223 с.
50. Правдина О.В. Логопедия. М.: Просвещение, 1973. 272 с.

51. Програма виховання і навчання дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення / Петренко С.М., Мілевська О.П., Лебедева Ю.І. К.: НМЦ середньої освіти МО України, 1999. 97 с.
52. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. К.: Початкова школа, 2006. 432 с.
53. Рібцун Ю.В. Мовленнєві намистинки для маленької дитинки: навчально-методичний посібник / Ю.В. Рібцун. К.: Літера ЛТД, 2010. 160 с.
54. Рібцун Ю.В. Професійний довідник учителя-логопеда ДНЗ. Х.: Основа, 2012. 239 с.
55. Рібцун Ю.В. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників з ЗНМ // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 150-166.
56. Рибцун Ю. Граємо з дитиною всією родиною // Дошкільне виховання. 2005. № 5. С. 23-28.
57. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – 3-тє видання, доповнене. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2009. 160 с.
58. Сєдих Н.О. Вчимося писати й говорити правильно. Поради логопеда. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
59. Соботович Є.Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 7-35.
60. Спеціальна педагогіка: понятійно-термінологічний словник / за ред. В.І. Бондаря. Луганськ: Альма-матер, 2003. 436 с.
61. Тарасун В.В. Логодидактика. К.: Вид-во Нац. педун-ту, 2004. 348 с.
62. Тарасун В.В. Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями розвитку. Монографія. К.: Видавництво НПУ ім.М.П. Драгоманова, 2012. 392 с.
63. Токарева О. Особливості засвоєння мови дошкільниками з нормальним та порушеним розумовим розвитком // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип.1. К.: Актуальна освіта, 2004. С. 43-61.

64. Тищенко В., Рібцун Ю. Як навчити дитину правильно розмовляти: Від народження до 5 років: Поради батькам. К.: Літера ЛТД, 2009. 128 с.
65. Ткач О.М. Логопедія: формування семантичних полів слів у дітей з системними порушеннями мовлення: Монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Аксіома, 2019. 240 с.
66. Ткачова Л. Ткачова Н. Розвиваймо фонематичний слух дитини// Дошкільне виховання. 1998. № 3. С. 32-34.
67. Фізкультхвилинки для Миколки та Даринки //Розкажіть онуку. 2005. №13-14. С. 44-46.
68. Филичева Т.Б., Туманова Т.В. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием. Воспитание и обучение. М.: Гном-Пресс, 1999. 80 с.
69. Филичева Т.Б. Чевелева Н.А. Логопедическая работа в специальном детском саду. М.: Просвещение, 1987. 142 с.
70. Фомичева М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения: Практикум по логопедии. М.: Просвещение, 1989. 239 с.
71. Цвынтарный В.В. Играем, слушаем, подражаем, звуки получаем. СПб.: Издательство «Лань», 1998. 64 с.
72. Шеремет М.К., Ревуцька О.В. Логопедія (корекційна робота при дислалії): Навчальний посібник. К.: Знання, 2009. 244 с.
73. Шкльода В. М. Дефектологічні рухливі ігри та вправи з незначним і помірним психофізичним навантаженням // Розкажіть онуку. 2005. №11-12. С.31-33.
74. Школьник С. Мовно-ритмічні ігри // Дошкільне виховання. 2000. №12. С. 22-25.
75. Филичева Т.Б., Чевелева Н.А., Чиркина Г.А. Основы логопедии. М.Просвещение, 1989. 234 с.
76. Фомичёва М.Ф. Воспитание у детей правильного произношения. М.: Просвещение, 1981. 158 с.
77. Хрестоматия по логопедии / Под ред. Л.С.Волковой, В.И. Селиверстова. В 2-х т. М.: Просвещение, 1997. 587 с.

78. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения: нарушение и восстановление. М.: Юристъ, 1997. 256 с.
79. Чердніченко Н.В., Гайденок В.В., Бурдейка О.А., Алексеєва Н.Ю., Мележик О.А. Формування та корекція складової структури слова у дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку. Навчально-методичний посібник. К.: 2019. 130 с.
80. Чердніченко Н.В., Клименко І.В., Тенцер Л.В. Порушення письма у молодших школярів: діагностика та корекція. Навчально-методичний посібник. К. ДІА, 2018, 248 с.
81. Чудинова Л.М. Работа по развитию речи в подготовительной группе специального детского сада // Дефектология. 1977. №6. С.35-39.
82. Шехнорович А.М., Юрьева Н.М. Психолингвистический анализ семантики и грамматики. М.: Наука, 1990. 344 с.
83. Юртайкин В.В., Ефименкова Л.Н. Пути повышения эффективности коррекционно-воспитательной работы в группах для дошкольников с общим недоразвитием речи // Дефектология. 1981. №1. С.21-28.
84. Beneventi H. Dyslexic children show short-term memory deficits in phonological storage and serial rehearsal: an fMRI study / H. Beneventi, F. E. Tonnesen, L. Ersland // International journal of neuroscience. 2009. – No. 119. – P. 2017–2043.
85. Blomert L. Is there a causal link from a phonological awareness deficit to reading failure in children at familial risk for dyslexia? / L. Blomert, G. Willems // Dyslexia. – 2010. – No. 16 (4). – P. 300–317.
86. Gooch D. Time perception, phonological skills and executive function in children with dyslexia and/or ADHD symptoms / D. Gooch, M. Snowling, C. Hulme // Journal of child psychology and psychiatry. – 2011. – No. 52 (2). – P. 195–203.